

Aleksander Jabłonowski

KROZ HERCEGOVINU

EDICIJA MEMOARI

Knjiga 4

Izdavač:

Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju
Podgaj 6, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
www.iis.unsa.ba

Urednici:

Dr. Enes S. Omerović
Dr. Tomasz Jacek Lis

Recenzenti:

Dr. Ramiza Smajić
Dr. Slaven Kale

Prijevod s poljskog jezika:

Miloš Zečević, MA

Lektura i adaptacija na bosanski jezik:

Prof. dr. Mirela Omerović

Naslov originala:

*PISMA ALEKSANDRA JABŁONOWSKIEGO, TOM V,
ŚŁOWIAŃSZCZYŻNA POŁUDNIOWA oraz WOŁOSZA I ALBANIA,
Warszawa, 1911.*

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

821.162.1-992

JABŁONOWSKI, Aleksander

Kroz Hercegovinu / Aleksander Jabłonowski ; [prijevod s poljskog jezika Miloš Zečević]. - Sarajevo : Institut za historiju Univerziteta, 2021. - 179 str. ; 25 cm. - (Edicija Memoari ; knj. 4)

Prijevod djela: Pisma Aleksandra Jabłonowskiego. - Bilješke uz svako poglavlje.

ISBN 978-9958-649-48-6

COBISS.BH-ID 47015686

UNIVERZITET U SARAJEVU – INSTITUT ZA HISTORIJU

Aleksander Jabłonowski

KROZ HERCEGOVINU

Sarajevo, 2021.

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	7
POLITIČKA MOTIVIRANOST MEMOARA POLJAKA ALEKSANDRA WALERYJA JABŁONOWSKOG	
(Edin Radušić).....	13
Bilješke.....	24
ALEKSANDER WALERY JABŁONOWSKI	
(Tomasz Jacek Lis).....	27
Bilješke.....	37
HERCEGOVINA. Zemlja i ljudi.....	41
Bilješke.....	86
MOSTAR. Uspomene na Hercegovinu iz 1872. godine.....	95
Bilješke.....	115
SA NERETVE. Uspomene sa putovanja godine 1872.....	117
Bilješke.....	147
HERCEGOVCI. Sudbina naroda prema njegovim izrekama.....	149
Bilješke.....	157
TOBOŽNJI TURCI BOSNE I HERCEGOVINE.....	159
Bilješke.....	172
SA BOSANSKE GRANICE Diakovar (Đakovo).....	173
Bilješke.....	179

PREDGOVOR

I 2021. godine nastavili smo posao na pronalaženju, odabiru, prevođenju i objavljivanju putopisnog blaga o Bosni i Hercegovini koje se nalazi rasuto po evropskim arhivima i bibliotekama. Nakon prošlogodišnjeg izdavačkog poduhvata i objavljivanja publikacije *Poljske kolonije u Bosni: uspomene iz misije godine 1902. i odabrana pisma* O. Marcina Czermińskiego odlučili smo i ove godine stručnoj i široj čitalačkoj publici ponuditi prijevod još jednog poljskog putopisa.

U ruke čitalaca ove godine predajemo knjigu *Kroz Hercegovinu*, odnosno zapise o Bosni i Hercegovini koje je iza sebe ostavio Aleksander Walerian Jabłonowski, *najbolji naučnik među poljskim putnicima i najbolji putnik među poljskim naučnicima*. Zapisi koje objavljujemo u ovoj publikaciji nastajali su u kasno ljeto i ranu jesen 1872. godine tokom njegovog putovanja Hercegovinom od Dubrovnika preko Trebinja, Ljubinja, Stoca, Blagaja do Mostara, ali su prvi put objavljeni tek 1875. i 1876. godine kao serija članaka u poljskim listovima “Bluszcz” i “Gazeta Polska”. Kao “okidač” za objavljivanje baš u tom trenutku poslužio je ustanak koji je Bosnu i Hercegovinu doveo u središte interesovanja evropske javnosti. Tek mnogo kasnije, u razdoblju od 1910. do 1913. godine, spomenuti članci su, zajedno sa drugim spisima koji su nastajali tokom njegovih dugotrajnih putovanja, sakupljeni i u sedam tomova objavljeni pod naslovom *PISMA ALEKSANDRA JABŁONOWSKIEGO*. Zapisi o Bosni i Hercegovini svoje su mjesto pronašli u petom tomu – *PISMA ALEKSANDRA JABŁONOWSKIEGO, TOM V, SŁOWIAŃSZCZYŻNA POŁUDNIOWA oraz WOŁOSZA I ALBANIA*, Warszawa, 1911, u kojem Jabłonowski objavljuje utiske s putovanja po teritoriji današnje Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Albanije, Bugarske, Rumunije i Moldavije.

U procesu nastajanja ove knjige uredništvo je nailazilo na određene probleme i dileme, a kako je njihovo rješavanje utjecalo na konačan izgled knjige *Kroz Hercegovinu*, smatramo značajnim ovdje skrenuti pažnju na one najvažnije.

Nažalost, nismo uspjeli doći do originalnih rukopisa Aleksandra Jabłonowskog, pa smo bili prinuđeni koristiti isključivo štampanu verziju spomenutog petog toma knjige, iz koje su izdvojena i prevedena samo ona poglavlja koja se direktno tiču Bosne i Hercegovine. Svjesni smo da bi mnogo efektivnije i korisnije bilo javnosti ponuditi barem prijevod kompletnog petog toma spisa Aleksandra Jabłonowskog, ali takav izdavački projekat u ovom trenutku nije bilo moguće realizirati isključivo zbog finansijskih ograničenja.

Odabrani dijelovi teksta prevedeni su u cjelini, bez skraćivanja, iako je arhaičan jezik poljskog originala bio veliki izazov prilikom prevođenja i adaptiranja na bosanski jezik. Jedina razlika u odnosu na poljski original vezana je za činjenicu da je Aleksander Jabłonowski u originalnom tekstu na poljskom jeziku često ubacivao i navodnicima obilježavao riječi i fraze preuzete iz jezika lokalnog stanovništva. Iste je ponekad prevodio, ali češće ih je ostavljao u originalu, dodajući objašnjenje ili prijevod na poljski jezik. Prilikom priređivanja prijevoda te fraze preuzete iz jezika lokalnog stanovništva ostavili smo pod navodnicima, a u njima smo minimalno intervenirali prilagođavajući ih bosanskoj abecedi (npr. “sinego morza” = “sinjega mora”, “kao wuk hoda” = “kao vuk hoda”). Prijevod tih citiranih fraza na poljski jezik kao višak smo izostavljali. Isti slučaj je i sa čitavim narodnim pjesmama koje je Jabłonowski prvo bilježio na bosanskom jeziku, a onda davao i prijevod na poljski.

Revno bilježeći utiske s putovanja, Jabłonowski se trudio ne samo vjerno opisati predjele kojima se kretao nego i vjerno prenijeti nazive brojnih toponima, onako kako ih je izgovaralo lokalno stanovništvo. I u tim nazivima gradova, rijeka, polja, planina,

vrhova i drugog minimalno smo intervenirali prilagođavajući ih njihovom izvornom obliku na bosanskom jeziku, a samo za rijetke nismo mogli utvrditi gdje su se zaista nalazili. Identična situacija je i s ličnim imenima osoba koje je Jabłonowski spominjao.

Važno je napomenuti i da tekstovi, odnosno poglavlja u poljskom originalu nisu poredani hronološki, redosljedom kako su objavljivani u novinama, nego tako da čitalac može pratiti (više ili manje) putovanje Aleksandra Jabłonowskog od polaska iz Dubrovnika pa sve do Mostara. Iako bi se poglavlja mogla smještati i na drugi način, ni u ovom slučaju nismo željeli odstupiti od izvornika. Nismo željeli mijenjati ni naslove poglavlja, iako im njihov sadržaj ponekad nije odgovarao u potpunosti.

Zbog činjenice da je Aleksander Jabłonowski svoje zapise objavljivao u nastavcima u nekoliko poljskih listova, dešava se da pojedine opise i doživljaje ponavlja na nekoliko mjesta, na identičan način ili sažeto, ali su i ti dijelovi ostavljeni kao u originalnom rukopisu.

Poseban set teškoća s kojima smo se suočili tokom priređivanja prijevoda, a s kojima će se suočiti i čitaoci, odnosi se na autorovo tumačenje uloge pojedinih historijskih ličnosti, zatim događaja i procesa iz prošlosti Bosne i Hercegovine od rimskih vremena do njegovog doba. Važno je naglasiti da su njegovi stavovi o antičkoj historiji, zatim naseljavanju Slavena, procesu izgradnje srednjovjekovnih država, širenju kršćanstva i heretičkih učenja, procesu propasti srednjovjekovnih država i dolasku Osmanlija na južnoslavenske prostore, procesu prihvatanja i širenja islama te za njega vezane društvene promjene bili rezultat tadašnjeg nivoa razvoja nauke o spomenutim pitanjima, ali i stereotipa koje svaki stranac nosi sa sobom kada dolazi u Bosnu i Hercegovinu. Međutim, ovaj rukopis nije priređen zbog tih opservacija Aleksandra Jabłonowskog, nego njegovu pravu vrijednost trebamo tražiti u onome što je autor

sam doživio i zabilježio, u vrijeme kada se broje posljednje godine osmanske uprave na ovim prostorima. U želji da ovu knjigu učinimo dostupnom ne samo stručnoj nego i široj čitalačkoj publici, kao pomoć budućim čitaocima uredništvo je i ovaj prijevod opremilo komentarima, u kojima ukazujemo na određene greške i upućujemo čitaoca na relevantnu literaturu o pojedinim pitanjima, a koje smo priložili u formi bilješki na kraju svakog poglavlja. Kao podnožne napomene ostavljene su samo one koje se nalaze u poljskom originalu i skoro isključivo se odnose na mjesto i vrijeme prvobitne objave pojedinih poglavlja. S istim ciljem ovu smo publikaciju opremili i sa dvije kratke uvodne studije iz kojih čitalac može steći dodatni uvid u biografiju Aleksandra Jabłonowskog, vrijeme u kojem je on putovao kroz Hercegovinu i pisao o njoj, te u motive za nastanak putopisne literature.

U procesu pripremanja publikacije i ove godine imali smo podršku i pomoć institucija i pojedinaca koji su prepoznali vrijednost rukopisa i svojim angažmanom doprinijeli njegovom prevodenju i izdavanju, te im se ovdje želimo zahvaliti. Finansijska sredstva za realizaciju projekta i ove su godine osigurali Institut za historiju Univerziteta u Sarajevu, Ambasada Republike Poljske u Sarajevu i Fondacija za izdavaštvo Sarajevo. Zbog ukazanog povjerenja i pružene podrške posebno se želimo zahvaliti Njegovoj ekscelenciji Jarosławu Lindenbergu, ambasadoru Republike Poljske u Bosni i Hercegovini, te gospođi Krystyni Żukowska-Efendić iz Odjela za političke, ekonomske, konzularne poslove i Poloniju Ambasade Republike Poljske u Bosni i Hercegovini. Veliku zahvalnost dugujemo i nekolicini pojedinaca – prof. dr. Edinu Radušiću na sjajnoj uvodnoj studiji, Milošu Zečeviću, MA, koji je izuzetno arhaičan jezik originalnog poljskog teksta uspješno preveo, prof. dr. Mireli Omerović, koja je prevedeni tekst lektorirala i adaptirala na bosanski jezik, recenzentima rukopisa

dr. Ramizi Smajić i dr. Slavenu Kaleu, zatim dr. Elmedini Duranović i dr. Dženanu Dautoviću na korisnim savjetima pri tumačenju opservacija Aleksandra Jabłonowskog o srednjem vijeku, te kolegici Amri Mekić, koja je tehnički i dizajnerski uobličila knjigu *Kroz Hercegovinu*.

Sarajevo/Torunj, decembar 2021. godine

Enes S. Omerović

Tomasz Jacek Lis

MEMOARI

Knjiga 4

Aleksander Jabłonowski
KROZ HERCEGOVINU

Izdavač

Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo
Podgaj 6, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
www.iis.unsa.ba

Za izdavača

Dr. Sedad Bešlija

Prijevod s poljskog jezika

Miloš Zečević, MA

Lektura i adaptacija na bosanski jezik

Prof. dr. Mirela Omerović

Dizajn i tehničko uređenje

Amra Mekić

Tiraž

250

Štampa

Štamparija Fojnica

Za štampariju

Mirsad Mujčić

ISBN

978-9958-649-48-6

Sarajevo, 2021.

Ambasada
Republike Poljske
u Sarajevu

FONDACIJA
ZA IZDAVAŠTVO
SARAJEVO

Štampanje ove knjige finansijski je podržala
Ambasada Republike Poljske u Sarajevu i Fondacija za izdavaštvo Sarajevo.